

а потім знов у нього куплене; куплене у родича, у якого це майно було набути; майно, отримане як указна частка одним із членів подружжя після смерті іншого; майно, нажите власними зусиллями або промислом (т. Х, частина перша, ст. 397).

Тож бачимо, що договором купівлі-продажу набувалося як родове, так і набуте нерухоме майно.

Таким чином, російське право, що діяло на українських землях, котрі перебували у складі Російської імперії, класифікувало нерухоме майно за критеріями подільності та за способом набуття.

Харлампович А. П.

Чернівецький юридичний коледж Національного університету «Одеська юридична академія», викладач

РОЛЬ ЗАПОРІЗЬКОЇ СІЧІ У ПРОЦЕСІ УКРАЇНСЬКОГО ДЕРЖАВОТВОРЕННЯ

Над пошуками розв'язання так званої української справи – проблеми відновлення і побудови української державності працювало чимало поколінь українців. Не автономія, не федеративна частина іншої держави, а самостійна незалежна, суверенна держава Європи – такою уявляв собі учений Україну. «Для всіх українців, – писав він, – державна самостійність України повинна бути єдиною кінцевою метою». Найпомітніший вплив на формування козацького устрою та права в Україні, безперечно, справило існування Запорозької Січі. Владно-судові інституції, які виникли й функціонували на Запорозжжі, увібрали в себе тогочасні загальноукраїнські устроєві моделі й правові норми. Ці організаційні форми відроджувалися з тих основних клітин громадського ладу, які зцілилися в сім часі упадку, й виростали з них поволі, особливо на запорозькому низу (Бойко О. Д. «Історія України: Посібник для студентів вищих навчальних закладів.» – К.: Видавничий центр «Академія», 1999. – 568с.)

Як суспільно-політичне явище козацтво у своєму розвитку проминуло декілька етапів. Найбільш імовірною з-поміж низки версій щодо виникнення українського козацтва є та, що показує в часі джерела його формування.

Політичний устрій Запорізької Січі базувався на принципах козацької демократії. Йдеться про народовладдя в межах одного суспільного стану – козаків. Лише вони мали право на вирішення внутрішніх справ, могли обирати і бути обраними, мали право займати військові, адміністративні, судові посади. Хоча в Запорізькій Січі і перебували особи, що не належали до козацького стану, проте вони не були а ні рабами, а ні кріпаками. Майнова нерівність існувала, проте вона мала лише економічний, а не юридичний характер. Багатші не мали права привілею над біднішими. Різниця між дуками (козацька аристократія) і голотою (плебсом) у правовому від-

ношенні не існувало. Товариство обходилося без привілеїв, усі були рівними. Частина голоти мешкала в самій Січі, в курені, перебувала на утриманні коша, працюючи в паланках та зимівниках. Взаємини регулювалися не нормами писаного права, а звичаєвим правом військового товариства. Козацька правосвідомість забезпечувалася повагою до традицій та заборон, які мали силу закону («Історія держави і права України»: Підручник / За ред. А. С. Чайковського. – К.: Юрінком Інтер, 2003. – 512 с.)

Козацька форма державності мала свої особливості. По-перше, вона виникла не на етнічній, а на морально-психологічній основі. Людей об'єднала не сила державної влади, а духовна спорідненість. По-друге, Запорозька Січ була деформованим варіантом державності: інтенсивний розвиток військової сфери – могутнє військо та озброєння і примітивний економічний сектор (відсутність власної фінансової системи, грошей, міст, розвинутої інфраструктури) (Голобучкий В. М. «Запорізьке козацтво» – К.: Вища шк., 1994. – 539с.)

Отже, Запорозька Січ, маючи низку головних ознак державності, все ж була лише своєрідною, перехідною моделлю між справжньою повноцінною державою і професійною общиною. Внутрішні недоліки перехідної моделі (домінування під тиском обставин воєнної та невиконання господарської, демографічної, культурної та інших державотворчих функцій) та несприятливі зовнішні впливи так і не дали змоги цьому зародку, ескізу української державності перерости у нову якість, але свій помітний яскравий слід у процесі українського державотворення козацька держава, безумовно, залишила (Захарченко П. П. «Історія держави і права України»: Підручник. – К.: Атіка, 2004. – 368 с.)

Українське козацтво зародилося і розвинулося як результат особливих умов життя українського народу в степовій Україні. Основними причинами, що обумовили виникнення козацтва, були соціальні та економічні фактори. Спершу за Дніпрові пороги спрямовувалася хвиля уходників, окремі з яких оселялися в степу з метою його господарського освоєння. У ряди козацтва вступала і українська шляхта, що втрачала свої маєтності. Виникнення козацтва пов'язувалося і з посиленням соціально-політичного гніту в умовах Речі Посполитої. Другою основною причиною виникнення козацтва була турецько-татарська агресія. Насамперед оборона від татарських нападів, а також потреба в організації козацтва зі зростанням його чисельності в середині XVI ст. призвели до виникнення Запорозької Січі (Гурбик А. О. «Правові уявлення та народна правомірність» // Українське суспільство на зламі середньовіччя і нового часу: нариси з історії ментальності та національної свідомості. – К., 2001. – С.57-70.)

Устрій запорозької спільноти базувався на республікансько-демократичних засадах, елементами яких були інститут козацької ради та курінно-кошовий устрій. Як військово-політичне утворення Запорозька Січ мала подвійний поділ – військовий (курені) і територіальний (паланки)

(Заруба В. М. «Історія держави і права України: Навчальний посібник.» – К.: Істина, 2006. – 416 с.)

Суть державності Запорозької Січі фахівці вбачають у самоврядній структурі народної самооборони і господарській формі самовиживання за вакууму державної влади та постійної воєнної небезпеки. Українську (козацьку) державність, яка сформувалася на Запорозькій Січі, фахівці називають праобразом, ескізом, зародком справжньої держави.

Запорозька Січ, маючи низку головних ознак державності, все ж була лише своєрідною, перехідною моделлю між справжньою повноцінною державою і професійною общиною. Внутрішні недоліки перехідної моделі (домінування під тиском обставин воєнної та невиконання господарської та інших державотворчих функцій) та несприятливі зовнішні умови так і не дали змоги цьому зародку української державності перерости у нову якість, але свій помітний яскравий слід у процесі українського державотворення козацька держава, безумовно, залишила.

Угненко Т. В.

*Національний університет «Одеська юридична академія»,
асистент кафедри історії держави і права*

ФАКТОРИ, ЩО ВПЛИНУЛИ НА СКОРОЧЕННЯ СФЕРИ ЗАСТОСУВАННЯ ІНСТИТУТУ НАРОДНИХ ЗАСІДАТЕЛІВ УРСР В РОКИ ДРУГОЇ ВІТЧИЗНЯНОЇ ВІЙНИ

Аналізуючи характерні риси цього періоду, дослідники приходять до висновку, що саме 30-ті – 40-і рр. XX ст. стали етапом найбільшого піднесення репресивної політики радянської влади. В умовах військового часу суттєво зросло репресивно-каральне навантаження на радянську державну машину: з'являються нові склади правопорушень, адміністративні та дисциплінарні проступки переводяться розряд кримінальних злочинів, підвищується рівень відповідальності за вчиненні діяння. У таких умовах, неодмінно поставало питання про можливість судової системи витримати подібне навантаження, та забезпечити реалізацію прийнятих радянською владою рішень, швидко і ефективно караючи правопорушників. Як справедливо зазначає з цього приводу С. Загорський: «З початком війни виникла необхідність у швидкій розробці, впровадженні в дію та забезпеченню неухильного виконання комплексу законодавчих актів, що забезпечували організацію оборони країни та розгром ворога» (Загорский Г. И. По законам военного времени // Советская юстиция. 1990, № 5, С. 19)

Радянська судова система на початок Другої світової війни відповідно до Закону «Про загальні засади судоустрою СРСР» від 1938 р. складалася з загальних та спеціальних судів, в число яких входили: а) військові трибунали; б) лінійні суди залізничного транспорту; в) лінійні суди річного транспорту (Закон СССР от 16.08.1938 о судоустройстве СССР, союзных